 DOI: 10.7816/idil-08-54-18

SANATSAL BİR İFADE ARACI OLARAK TEKSTİL

Özge USLUCA ERİM

Dr.Öğretim Üyesi, Mersin Üniversitesi, ozgeusluca(AT)gmail.com

Anahtar kelimeler:
Tekstil,
Tekstil Sanatı,
Sanatsal Tekstiller,
Çağdaş Tekstil Sanatı,
Tekstil Sanatçıları.

ÖZ

İpliğin; çeşitli yöntemler kullanılarak yüzey haline getirilmesinin sonucu olarak ortaya çıkan tekstil, insanlığın bilinen en eski uğraşlarından biridir. Tarih boyunca beden üzerinde ve yaşanılan mekanlarda kullanılan temel materyallerden biri olan tekstil, günümüzde görsel yönü ile estetik nesneler, yapısal özellikleri ile sanat ve tasarımda kullanılan etkin öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır. 20.yüzyılın getirdiği yaşam koşulları sanata farklı ifade biçimleriyle yeni ve disiplinler arası bir kavramsal sanat anlayışı yaratmıştır. Yeni yaklaşımlarla gelişen sanatsal ifadeler, tekstil sanatını da etkilemiştir. Bu süreçte bir tarafta duvar halıları ile ilgili çalışmalar dünyanın çeşitli yerlerinde devam ederken bir taraftan da dokuma ve serbest tekniklerle üç boyutlu formlar, çeşitli yüzeyler üretilmeye başlamış ve tekstil sanatı, lif sanatı veya sanatsal tekstiller adıyla disiplinler arası yeni bir sanat alanı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada tekstilin, sanat nesnesine dönüşme süreci ve bu sanatın biçimsel değişimi sanatçıların özgün çalışmalarından örnekler sunularak incelenmiştir.

TEXTILE AS AN ARTISTIC EXPRESSION

Keywords:
Textile,
Textile Art,
Artistic Textiles,
Contemporary Textile Art,
Textile Artists.

ABSTRACT

Textile which was one of the oldest activity of human history, is a surface that comes into existence by using different techniques. Textile, is one of the basic materials used on the body and in places. We can see textiles with their visual qualities in aesthetical objects, or in design and art with their constructional qualities. The living conditions brought by the twentieth century have created a new and interdisciplinary conceptual understanding of art with different forms of expression. Artistic expressions developed through new approaches also influenced textile art. In this process, on the one hand, tapestry related activities continued in various parts of the world, and on the other hand, textile weaving and different tecniques started to produce three dimensional works, various surfaces and a new field of interdisciplinary art emerged as textile art or fiber art or artistic textiles. In this study, the process of transformation of textile into art object and the formal change of this art are examined by giving examples from the original works of the artists.

 DOI: 10.7816/idil-08-54-18

Giriş

Tekstil, insan ilişkisi doğumdan ölüme kadar yaşamda yer alan en sürekli ilişkilerden biridir. İnsanın doğduğu anda bir kumaş parçasına sarılması ve öldüğü zaman, yine kumaşlarla doğaya geri gönderilmesi gibi iki temel döngü arasında geçmektedir. Bu sebeple, insan ve tekstil arasında kopmaz bir bağın bulunduğunu söylemek mümkündür.

Turney, "Tekstil insan ilişkisini bir takım kutlamalar, kültürel, sosyal olaylar (düğün giysisi, dini giysiler, kefen v.b.) üzerinden temellendirerek, aynı zamanda tekstilin dokunma duyusuna da yönelik oluşunun insanlığın gelişimi içindeki ilişkide, dilin gelişiminden daha önce geldiğini" (Turney, 2009:111) savunmaktadır.

İnsanla var olan sanat olgusu, ilk insanların yaşamsal güdülerini karşılamak amacıyla küçük aletler tasarlamalarıyla ve duygularını mağara duvarlarına kazımalarıyla başlamıştır.

Günümüzde sanatsal ifadelerin biçimleri sosyal, kültürel, teknoloji gibi etmenlerle değişmekte ve gelişmektedir. 20.yüzyılda plastik sanatlarda yeni yaklaşımların ortaya çıkması ve çağdaş sanat akımlarının etkisiyle birlikte, sanatçılar geleneksel malzemeler yanında hazır yapım ürünler, organik ve teknolojik nesneler, tekstil lifleri ve ürünleri gibi geleneksel sanat için uzak görünen malzemeler kullanmaya başlamıştır. Sanatçılar, sanatsal ifade için tasarım nesnelerini, günlük hayatta taşıdığı anlamlardan koparıp yeni anlamlar yükleyerek sanata dâhil etmişlerdir. Bu dönemde tekstil, gerek malzeme gerekse ifadenin bir aracı olarak sanat disiplinlerinin birçoğunda kullanılmış, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise çağdaş sanat akımlarının da etkisi ile plastik sanatların bir dalı olarak kabul görmeye başlamıştır.

Alpan, bu değişimi;

> *1960-65 yılları arasında batıda ortaya çıkan öncü sanat akımları, yeni bir tavırla sanatın sınırlarını genişletmeye çalışmışlardır. 1960'tan sonra resim ve heykel arasındaki sınır, resim gibi heykel, heykel gibi resimlerin yapılması sonucu ortadan kalkmış, "art object" yani sanat objeleri diye yeni bir tanım ortaya çıkmıştır. 1965'ten sonra da çevresel ve kavramsal sanatların önem kazanması ile sanatın sınırları daha da genişlemiştir (Alpan, 1986, s.101)*

olarak açıklar ve tekstilin genel olarak lifler sanatı olduğunu söyler.

Tekstil sanat objelerini, sanatçının endüstriyel üretime bağımlı olmadan ürettiği özgün ürünler olarak tanımlarken bu ürünlerin, göze ve duyulara hitap eden dekoratif nesneler olmadığını, duyuları harekete geçiren sanat yapıtları olduğunun altını çizer.(Alpan, 1986, s.100)

Atalayer;

> *Plastik sanatlar, maddeye biçim veren, 'görme duyusuna' hitap eden, hareketi, ritmi görsel olarak yaratan sanatlardır. Mimar, heykel, kabartma resim, grafik, seramik, tekstil, çizgi film bu grupta yer alır. Plastik sanatlar, uzayda yapılaşırlar. Yani bir mekan sınırlarlar. Statik (durağan) olan plastik sanatlar, hayatın ve doğanın bir 'anı' nı ifade ederler. Maddeye bağımlı olduğundan, plastik sanatlar yüzeysel görünümdedir. (Atalayer,1994 s.27)*

ifadesiyle, günümüz plastik sanatlar içerisinde tekstile de yer verir.

Günümüzde tekstil sanatının moda, konfeksiyon ve desen gibi algılanan sınırlarını aştığı görülmektedir. 1960'lı yıllardan itibaren birçok Avrupa ülkesinde düzenlenen etkinlikler ile tekstil sanatı resim ve heykel gibi bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda tekstil sanatı kendine özgü malzeme ve teknikleri kullanarak yeni dokusal yüzey çalışmalarını desteklemiştir. (Uğurlu, 2002).

Tekstil sanatının evrimi diğer sanat dalları ile paralellik göstermektedir. Bu dalda yapılan çalışmalar incelendiğinde, tek bir ifade biçimin olmadığı görülmüştür. "Yüzey düzenleme ve dokuma, tekstil sanatındaki iki temel alanı oluşturur (Özay, 2001: 47). Bu alanların, ilerleyen teknolojinin ve yeni yaklaşımların etkisi ile başka alanlar açtığı görülmektedir. Tekstil sanatı, çeşitli malzemelerin birlikte kullanımı, üretim teknikleri, sanat ve estetik konuları çerçevesinde değerlendirildiğinde; serbest tekstiller, tekstil heykeller, sanatsal tekstiller gibi isimlerle adlandırılabilir. Kullanılan tekniklere göre tekstil sanatını; dokuma yöntemi kullanılarak yapılan çalışmalar ve serbest yöntemler kullanılarak yapılan çalışmalar olarak iki farklı bölümde incelemek doğru olacaktır.

Dokuma Yöntemi Kullanılarak Yapılan Çalışmalar

Tekstilin temel alanı olarak görülen dokuma; iki iplik sistemine dayanan, çözgü (kumaşın boyu yönü), atkı (kumaşın eni yönü) adı verilen ipliklerin 900 kesişimleri ile oluşan ve bir hacmi olan nesneler üretimidir. Başka bir deyişle, tekstil elyaflarının belirli bir düzen içinde bir araya getirilmesi ile oluşturulan, biçim, renk, düzenleme, doku kaygılarıyla dokunabilir her malzeme ile kullanılabilen sanatsal bir ifade aracı, bir anlatım dilidir.

 DOI: 10.7816/idil-08-54-18

Çağdaş sanatçıların malzemeden tekniğe kadar geniş seçeneklerle ortaya koyduğu dokumanın kökeni; dünyanın bilinen en eski dokumacılık bulgularının ortaya çıktığı, Diyarbakır-Ergani-Çayönü'ndedir. (Atalayer, 1993)

Bir dokuma tekniğin anlamı olan tapestry kelimesinin zaman içerisinde 'dokuma resim' ve 'duvar halısı' terimleriyle eş anlamlı olarak literatüre yerleştiği görülmekte ve dokumayı zanaatın ötesine taşıdığı bilinmektedir. (Resim.1)

Genellikle büyük boyutlarda, yün veya yün-ipek karışımı ipliklerle düz dokuma tekniği ile oluşturulan duvar halılarının (tapestry) bordürlerinde vurgulayıcı olması açısından altın ve gümüş alaşımlı metal teller kullanılmıştır."Tapestry dokumaları mükemmelliğine resimsel kompozisyonların dokunmasıyla erişmiştir" (Özay, 2001: 42).

Resim 1. İnsanlık', isimli Giorgio Vasari tasarımı, Floransa'da Benedetto Di Michele Squilli Atölyesi'nde dokunmuş yün ve ipek karışımı duvar halısı. Şu an V&A Müzesinde yer almaktadır (Vasari, 1560).

Dokuma sanatının ilk örneklerinden sayılan duvar halıları zaman içerisinde sanatçılar tarafından geliştirilerek günümüze kadar farklı yorumlarla gelmiştir.

Tekstil tasarımını, sanat ve teknik ile ele alıp yeni bir biçim dili kazandıran Bauhaus dokuma atölyesi, Bauhaus'un açılışından kapanışına kadar varlığını sürdürmüş tek atölyedir (Weltge, 1993:16).

Soyut sanatın en önemli savunucuları arasında yer alan Kandinsky ve Klee gibi iki eğitmene sahip olan Bauhaus'ta biçimlenen tasarımlarda yeni geometrik formlar ile soyut kompozisyonların baskın olduğu görülmektedir.(Weltge, 1993:49).

Bauhaus dokuma sanatçılarından Gunta Stölzl, dokumacılığın diğer sanatlarla bir bütün olup olmadığını sorgulayarak, dokumanın ayırt edici özelliklerinin, biçim arayışı, şekiller, çizgiler ve renkler arasındaki ilişki olduğuna, bunların da yapı ve doku yoluyla zenginleştirildiğine inanıyordu. (Resim.2).

Resim 2. Duvar Halısı, 1927-1928 Goblen tekniği, Pamuk, İpek, keten, 150cmx110cm,

Anni Albers ve Otto Berger, Bauhaus Okulurnda tekstillerin birer sanat objesine dönüşmesinde önemli rol oynayan diğer dokuma sanatçılarıdır. Albers ve Berger, duvar dokumalarında farklı malzeme ve dokuma hareketlerini kullanarak lif sanatı olarak nitelendirilecek yeni dokuma sanatı anlayışına öncülük etmişlerdir. (Resim.3)

Dessau dönemi dokuma atölyesinde, tek parça sanatsal ürünler jakar tezgâhlarında yapılan deneysel çalışmalarla devam etse de geri plandadır. Anni Albers'in, sınırlı sayıda kullandığı renk ve form öğelerini sıkça tekrarlayarak oluşturduğu kompozisyonlar, el sanatının sanatsal yaratıcılıkla buluştuğu dönemin en iyi örnekleri arasında yer almaktadır. (Alyanak,1998:116) (Resim.3)

Resim 3. Anni Albers, "Open Letter", 1958, pamuk 58.4 × 61 cm

Bauhaus Okulu yeniyi biçimlendirmede dönemin sanatının biçimlendirme dili olan soyutlamayı ustaca kullanarak, yeni teknolojileri yaratı süreçlerinin bir parçası haline getirmiş, geleneksel tekstil anlayışını değiştirmiştir. Bugün kullandığımız anlamda "Modern tekstil tasarımı süreci, sanatla teknolojiyi birlikte ele alan Bauhaus dokumacıları tarafından başlatılmıştır" (Akbostancı, 2012:9).

1962 yılında ilk kez düzenlenen 1. Lozan Bienali, dokuma sanatı için önemli bir gelişme olurken, tekstili işlevsel

 DOI: 10.7816/idil-08-54-18

bir malzeme olmanın ötesine taşımıştır. Tekstilin sanat malzemesi ve sanatın bir dalı olarak kabul görülmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.

"Çağdaş ve özgün dokumalar iki yönde incelendiğinde, önce var olan tekniklerin sentetik malzemeler ile işlendiği, ardından da yeni malzeme kullanımı ile yeni konstrüksiyon veya forma yönelme eğilimli dokuma geleneği içinde gelişen yeni bir alfabe yaratılmıştır" (Özay, 2001:43, 48).

Dokuma alanında klasik ve geleneksel algıları değiştimeye, farklı malzemeleri kullanmaya ve dokumaya üçüncü bir boyut katmaya çalışan Amerika'nın modern dokuma sanatçıları arasında yer alan, bir diğer sanatçı Alman Trude Guermonperez (1910-1976)'dir. (Resim.4)

Resim 4. Trude Guermonprez, ipek ve metal iplik kulanılarak yapılan çift katlı dokuma 1955-1975 yıllarına tarihlenmiştir.

Polonyalı sanatçı, Magdalena Abakanowicz, duvardan bağımsız, boşlukta var olan ilk dokuma formunu 1966'da tamamlar. "Abakanowicz'in başlattığı şey duvar halısını yeniden canlandırma değil, bir devrimdir" (Reichardt, 1982: 8). "The countless (sayısız, hesapsız, pek çok)", Abakanowicz'in üç boyutlu dokuma formlarının temel konusu olmuştur. (Resim.5)

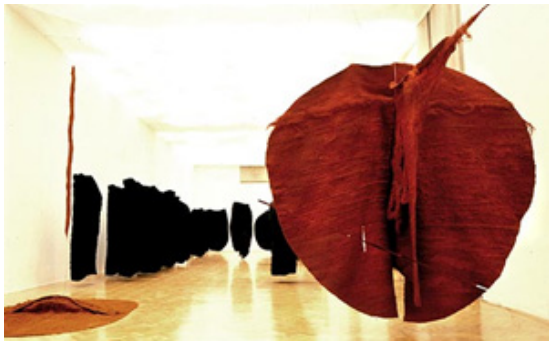

Resim 5. Magdalena Abakanowicz , Abakanlar, 1969,

Çağdaş Sanat Müzesi, Chicago

Kendir, yün, sisal lifi gibi doğal ve organik malzemeler ile, geleneksel olmayan at kılı, metal ve kürk gibi materyalleri bir arada kullanarak tekstil sanatına 3 boyutlu bir ifade olanağı sağlamıştır.

Lenore Tawney (1907-2007), 1960lardan itibaren lif sanatının, kolajın ve üç boyutlu dokumaların şekillenmesinde öncü isimlerdendir. 1960'ların başında Tawney çalışmalarını sadeleştirmeye başlayarak çalışmalarında boyanmamış ve siyah iplikler kullanmıştır. Ayrıca, dokumaların işleniş şeklini ve dokuma formunu değiştirebilmesine olanak tanıyan bir tarak geliştirmiş bu sayede dokumaları üç boyutlu hale getirebilmiştir. Daha çok heykelsi sayılabilecek bu çalışmalar için Tawney "dokuma formlar" terimini kullanmıştır. Bu terim aynı zamanda 2 boyutlu yüzey olan dokumanın üç boyutlu forma geçişi için de önem taşımaktadır. (Kort ve Sonneborn, 2014:213) (Resim.6)

Resim 6. Lenore Tawney, Dört Yapraklı Çiçek II, 1974, Keten.

20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren dokuma sanatında yaşanan gelişmeler Türkiye'deki tekstil sanatçılarını da etkilemiştir.

Çalışmalarında teknikten malzemeye çeşitliliği kullanan sanatçılar arasında Suhandan Özay Demirkan (Resim.7), kilimlerdeki motifleri modernize ederek yeni desen arayışlarına giren Belkıs Balpınar (Resim.8), Ozanay Omur, geleneksel bir tekniğin geliştirilmesi ve özgün uygulamaları ile Günay Atalayer (Resim.9) , Anadolu uygarlıklarının izini yapıbozum yöntemini kullanarak tekrar kurguladığı halıları ile Hamdi Ünal (Resim.10), eserlerinde doğal liflerin kullanımı ile ortaya çıkan rölyef etkileri ile Dilek Alpan (Resim.11), geleneksel kilim motifleri ve dokurken çözgüde bıraktığı boşluklar ile Didem Atiş, doğaya olan tutkusu ile her türlü doğal malzemeyi dokumaya dahil eden ve üç boyutlu çalışmalar yapan Gül Bolulu (Resim.12), misina kullanımı ile dokuma resim anlayışına getirdiği derinlik boyutu ile Fırat Neziroğlu (Resim.13), soyut ve somut anlatım biçimi ile simgeselliği ve gelenekselliği yeniden yorumlayan Sevim Arslan(Resim.14) sayılabilir.

DOI: 10.7816/idil-08-54-18

Resim.7 Suhandan Özay Demirkan " ana tanrıça II" tapestry; keten, sisal, kenevir iplik, metal iplik

Resim.8 Belkıs Balpınar Weave-(Warp and Weft) 160 x 200 cm

Resim.9 Günay Atalayer, Merhaba Dünya ve Sevgili Anadolu (detay), çözgü: pamuk / atkı: ipek-ikat, 120x170 cm, 1988

Resim.10 Hamdi Ünal, Dokuma detay.

Resim.11 Dilek Alpan, Kompozisyon, 100x75cm, serbest dokuma tekniği, 1993

Resim.12 Gül Bolulu, "Dokunmuş Ağaçların Hikâyesi", dokuma, doğal ipler, 34 cm. çap x 200 cm. h, 2008-2012

Resim.13 Fırat Neziroğlu, "Ergen/Mevsim Rüzgarları"

2011, Yün İpliği Dokuma ve Misina, 100x100cm

Resim.14 Sevim Arslan, Dokuma detay.

 DOI: 10.7816/idil-08-54-18

Türkiye'de gelişen dokuma sanatının güncel bir örneği olarak Anadolu Dokumacıları grubundan bahsedilebilir. 2010 yılında Prof. Günay Atalayer'in çağrısı ile bir araya gelen grup, 14 dokuma sanatçısının / tasarımcısının; çevreye estetik bakışı çerçevesinde yeniyi biçimlendirmek, çağın üretim tekniğini gelişmeye zorlamak, yaratmak ve üretmek üzere bir araya gelmiştir.

Dokuma eylemi ile yapılan sanatsal nesneleri, yaratma süreci ile belirleyen grup, yaratılarını dokumaca ifade ettiklerini belirtmektedirler. (Atalayer, Usluca, Özdemir Uysal ve Amanjani 2015, s. 186-193) Şafak Akalın, Salimeh Amanjani, Gül Bolulu, Esat Destanoğlu , Işıl Eraslan, Gülhan Güleçer, Feriha Işıldar, Yasemin Özbey, Başak Özdemir, Buket Pekel, Şenay Takuş, Özge Usluca (Resim.15) ve Nurten Yüksel'den oluşan grup, deneysel özgün çalışmalar ile hacimli dokumalar yaparak Anadolu Efsaneleri konularını ele almışlardır. Bu 14 estetik nesnenin ardında birer öykü yatmaktadır. Bu öyküler tekniğin olanakları ve sanatın anlatım ögeleri ile ifade edilmektedir.

Resim.15 Özge Usluca, "Medusa" detay, 2014.

Anadolu Dokumacıları Grubu, 2014-2015 yıllarında sırasıyla, Anadolu'nun dokuma merkezleri olan İstanbul, Bursa, Denizli ve Kapadokya'da sergiler açmış, Hometex İstanbul Fuarı'nda yer almıştır.

Serbest Yöntemler Kullanılarak Yapılan Çalışmalar

Polly Ulrich, "Material Difference" adlı eserinde, sanatçı Magdalena Abakanowicz'in şu ifadesine yer vermiştir;

> *Lifi, dünyamız üzerinde organik bir dünya kurmanın temel öğesi olduğu kadar çevremizin en büyük gizemi olarak da görüyorum. Tüm yaşayan organizmaların oluşumu, bitkilerin dokusu, ve bizlerin sinir yapılarımızın, genetik kodlarımızın, damar kanallarımızın, kaslarımızın vs.inşası liftendir. Lifi anlayarak sırrı çözeriz." (Ulrich, P.,2007:11)*

20.yüzyıl itibari ile değişmekte olan sanat ve malzemenin birlikteliği anlayışına bağlı olarak, önceleri sadece dokumanın malzemesi olan lif, çağdaş sanatın ve çağdaş tekstil sanatının bir parçası haline gelmiştir. Son yıllarda belirgin hale gelen lif kullanımının, özgürleşen sanatçının yeni arayışlarının bir sonucu olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Lifleri tezgâhtan bağımsızlaştırarak kullanma, kimi işlerde üçüncü boyuta geçme, malzeme ve tekniklerde çok çeşitlilik, çalışmaların "lif sanatı" kategorisinde değerlendirilmesine yol açmıştır.

> *"Günümüzde lif sanatı hakkında düzenlenmiş uluslararası etkinliklere baktığımızda, tekstil liflerinin yanı sıra, her türlü elyaf, kâğıt, ahşap, bakır, metal lifler, jüt, sisal, keçe gibi malzemeler dışında, doğada işlevini yitirmiş 'atık' ürünün de kullanıldığını ve sanatçılara sonsuz denecek imkân sunduğunu görüyoruz" (Özay, 2001).*

Kemal Can bir röportajında;

> *"Lif sanatında yeni olan, maddi yararlanmanın ötesinde, manevi yararlanmaya yönelik özgün yapıtlar oluşturmak adına, tekstil malzeme ve tekniklerinin sanatsal yaratıcı düşünceler ile kullanılmasıdır" (Gürsu, 2006, 40-43)*

demiştir.

1960'lar ve 1970'lerde Sheila Hicks, Claire Zeisler gibi tekstil kökenli çağdaş lif sanatçıları, tezgahsız teknikleri geliştirerek Lozan Bienali ve Polonya Trienali gibi öncü organizasyonlarda yer almışlardır. (Resim.16, Resim.17)

Resim. 16 Sheila Hicks, "Perpetual Migration", Bamboo, acrylic fiber, slate, coins, cotton, wool, metal wire, linen . 262.9 × 316.2 × 22.9 cm

Resim. 17 Claire Zeisler, Untitled, c.1968, jute with metal and wood base

 DOI: 10.7816/idil-08-54-18

Lifli malzemelerin sıradan ve sanat olmayan özelliklerine vurulan Eva Hesse, Robert Morris gibi sanatçılar, ip, keçe ve sanayi malzemelerini kullanmışlardır. Morris'in asılı sarkık kesilmiş keçe parçaları ve Hesse'nin sarkık ip ve buruşuk lateks formları çağdaş tekstil sanatı örneklerindendir. (Resim.18, Resim.19)

Resim. 18 Eva Hesse, "Contingent" 1969.

Resim. 19 Robert Morris, Untitled, Tan felt (9 strips) 1968.

Sanat pratiği ve çağdaş öğretimde yenilikçi yaklaşımlarla tanınan, dikiş ve tekstil sanatının uygulamalarını geliştirmeyi ve ilerletmeyi hedefleyen, ulusal ve uluslararası alanda tanınan tekstil sanatçıları ve öğretmenleri grubu olan Tekstil Çalışma Grubu (Textile Study Group) üyesi, yazar ve tekstil sanatçısı Janet Edmonds, 3 boyutlu Nakış (Three dimensional Embroidery) adlı eserinde Goethe'nin ifadesine değinmektedir; "İyi bir tasarımda gereksiz hiçbir şey yoktur" (Edmonds, 2009:23)

Sürecin fikirlere yakından bağlı olduğunu savunan sanatçı, zaman aralıklarına bağlı sınırsız gelgitleri, dikiş eyleminin ritmine ve dikiş tekrarlarına benzetir. Eserlerini, doğal formlardan ve manzaralardan etkilenerek 3 boyutlu olarak tasarlamaktadır. (Resim.20)

Resim.20 Janet Edmonds, "Trapped".

Deniz kıyısındaki plaj, çakıl taşları ve yosunların, 3 boyutlu çalışmaları için yeni yapısal düzenlemelere olanak sağladığını belirten sanatçı, gelgit etkisi yaratan dalga ile çakılların yer değiştirmesinden hareketle, eserlerini farklı şekillerde yerleştirme olanağı sağladığını belirtiyor.

1980 yılından itibaren çalışmalar yapan, kadın kimliği, çevre ve güncel konuları ele alan İstanbullu sanatçı Suzy Hug Levy, resim, heykel, yerleştirme, performans ve video sanatçısı olarak birçok ödüle imza atmış günümüz sanatçılarındandır. Bazı çalışmalarında tekstil malzemesini kullanan sanatçı bazen de tekstilin teknik olanaklarını kullanarak formlar üretmektedir.

Bir röportajında kendisi ve sanatla ilgili olarak;

> *Sanatla çok iç içe olmayanlar bunun güzel bir hobi olduğunu düşünürler. Oysa hiç öyle bir şey değil. Aslında çok acı bir şey sanat yapmak. Patlamak üzere iken, kendini artık dışa vurmaktır sanat benim için. Uzun süren bir içsel yolculuğun patlak vermesidir bir anlamda. Artık kendini ifade etmeye mecbur hissettiğim bir an. Bir yerde kendi mahremim. O yüzden amaç da sergilemek değil aslında" (Maya; 2013)*

diyerek her bir serginin her bir eserin bir hikayesi olduğunun altını çizmektedir.

2-30 Mart 2013 tarihlerinde Galeri Apel'de gerçekleşen sergide doğanın karmaşık ritmi içinde rüzgarda yol alan bir yaprak gibi hayatın koşuşturmasında savrulan yaşamlardan yola çıkmıştır. Sanatçı, incecik kabloları örme ve düğümleme yoluyla oluşturduğu formlar vasıtasıyla eserlerinde bu savruluşu yansıtmayı hedeflemiştir.(Resim.21)

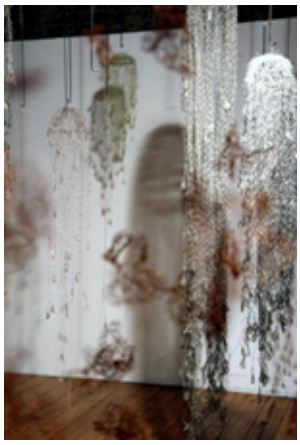

Resim .21 Suzy Hug Levy, Rüzgarda Bir Yaprak, Galeri Apel, 2013.

Türkiye'de serbest üretim teknikleriyle çalışmalar yapan günümüz tekstil sanatçılarına örnek olarak; Suhandan Özay Demirkan, Özcan Uzkur, Elvan Özkavruk Adanır, Ülkü

DOI: 10.7816/idil-08-54-18

Akça, Vildan Tok Dereci, İrem Sabanuç Gönül, Yüksel Şahin, Deniz Sağdıç verilebilir.

Geleneksel sanatlara ve kültürel değerlere önem veren, Suhandan Özay Demirkan, lif sanatını, geleneksel malzemeler ve kültür ile beslenen yenilikçi sanat eserleri olarak niteler. Buradan hareketle, Anadolu'da geleneksel bir üretim olan "kutnu" kumaşı heykelsi ayakkabılarda yeniden form bulmaktadır. (Resim.22)

Resim.22 Suhandan Özay Demirkan, deri ve kutnu tekstil ayakkabılar, yemeni

Tekstil malzemelerini sadece yaşam gereksinimi için değil aynı zamanda sanatsal ifadenin bir malzemesi olarak da kullanılabileceğini belirten Özcan Uzkur, çalışmalarında tekstil malzemelerini kullanarak iki ve üç boyutlu formlar yaratmaktadır.

Resim. 23 Özcan Uzkur "Red is red" Sergisi, Galeri İlayda.

"Bir kahvenin 40 yıl hatırı var" ana fikrinden yola çıkarak eserini yaşamında beraber kahve içtiği 40 kadına adayan Adanır, kumaştan yaptığı fincanları farklı anlamlara sahip oyalarla süslemiş ve bu çalışmasıyla Çin'de gerçekleşen Uluslararası Lif Sanat Bienali'nde yer almıştır. (Resim.24)

Resim. 24 Elvan Özkavruk Adanır, 2018

Ülkü Akça Tokatlı, ıslak keçe yöntemi ile elde ettiği keçe çalışmasında kahverengi ve ekru yün elyafını doğal renkleri ile kullanmıştır. Sanatçı bu yöntem ile eserini oluştururken, malzemeyle baş başa kalmakta ve dokunsal bir diyalog kurarak düşünü görsele dönüştürmektedir.(Resim.25)

Resim. 25 Ülkü Akça Tokatlı,1998

Uluslararası platformda Türk kültürüne ait işlevsel, görsel ve sembolik öğeleri tekstil sanatı ve deneysel giysi tasarımlarıyla tanıtmayı hedeflediğini belirten Vildan Tok Dereci 3. Kişisel sergisi olan "Sandık Lekesi"nde danteli, yenilikçi, çağdaş ve deneysel bir yaklaşımla ele almıştır. (Resim.26)

Resim. 26 Vildan Tok Dereci, "Sandık Lekesi", dantel, ödemiş ipeği, tülbent, kağıt, Amerikan bezi, boya, metal iplik

Pamukkale'de bulunan travertenlerin dairesel biçimi, kıvrımları ile Buldan bezinin bükümlü yapısının birbiriyle ilişkisinden yola çıkılarak tasarlanan bu çalışma, sanatsal giyim nesnesi örneğine dönüşmüştür. (Resim.27)

Resim. 27 İrem Gönül Sabanuç,

 DOI: 10.7816/idil-08-54-18

Malzeme ve teknik olarak yanmış ağaç katmanlarını Ödemiş ipeği üzerinde, geleneksel işleme teknikleri ve serigrafi baskı ile yorumlayan Yüksel Şahin, eserlerinde kendi kültürel belleğinde doygun bir yere sahip olan doğa-kültür ve sanat ilişkisini irdelemektedir. (Resim.28)

Resim. 28 Yüksel Şahin, "İmkânsız Dokunuşlar / Dua" Sergisi

Atık haldeki denim pantolonları kullanan Deniz Sağdıç, denim kumaşın sağlamlığı ve çok katmanlı yapısının sunduğu sınırsız imkanları keşfederek denim parçalarıyla portreler yaratmaktadır. Malzeme seçimini;

> *"İnsan elinden çıkan öyle bir ürün düşünün ki, kültürel veya ekonomik statü, ülke, coğrafya fark etmeksizin, en gencinden yaşlısına kadar kolayca benimseniyor ve kullanılıyor. Ten renginin bile maalesef ayrışma konusu olabildiği medeniyet tarihimizde, denim gibi tüm sınırları ortadan kaldırabilmiş bir başka şey daha yok. Denim, benim için insana özünde ne olduğunu yeniden hatırlatmanın eşsiz bir yolu adeta." (https://onedio.com/haber/kot-giysileri-inanilmaz-sanat-eserlerine-donusturen-sanatci-deniz-sagdic-ile-tanisin-843299)*

sözleriyle açıklamaktadır. (Resim.29)

Resim. 29 Deniz Sağdıç

Sonuç

Bu çalışmada, tekstilin sanat alanında ifade aracı olarak kullanımı irdelenmiştir. Tekstilin 16. Yüzyılda duvar halılarıyla başlayan ve günümüze kadar devam eden üretimi ve sanat alanında kendine yer bulması hakkında örnekler verilerek, konunun anlatımını güçlendireceği düşünülen görseller üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmada asıl vurgulanmak istenilen tekstilin temel alanı olan dokuma yöntemi ve serbest yöntemlerle oluşturulan yapıların çeşitliliği ile sanat alanında ifade aracı olarak kullanımıdır.

Dokuma tezgâhlarında yapılan mekikli dokumalar dışında, kilim tekniği ile yapılan kirkitli dokumalar da bulunmaktadır. Sanat alanında yapılan eserler gözlemlendiğinde bilinen dokuma tezgâhlarında yapılan dokumaların dışında sanatçının kendine özel geliştirdiği serbest tekniklerle dokunan örneklerle de karşılaşılmaktadır. Tekstil malzemelerinin kullanımın dışında çeşitli doğal ve yapay malzemelerle dokuma yapılar elde edilebilmektedir.

Dokuma, işlevsel ürün oluşturan bir teknik olmanın ötesinde, duyguların ve düşüncelerin ifade edildiği yüzeyler yaratmak için kullanıldığı, estetik nesneye dönüştüğü gözlemlenmiştir. Bu bağlamda tekstilin, plastik sanatlarda bir disiplin olduğunu söylemek mümkündür.

20. yüzyılın son çeyreği itibariyle sosyal, ekonomik ve politik alanlardaki değişim ve gelişmeler sanatsal alana da yansımış ve dolaylı olarak bireysel ve özgür ifade önem kazanmıştır. Sanatsal ifadede alışılagelmiş malzeme seçimleri farklılaşarak yaratıcılık ile paralel şekilde yön değiştirmiştir.

Teknolojinin yarattığı yeni malzeme olanaklarının plastik sanatlarda giderek önem kazanması ile tekstil materyallerinin güçlü ifade olanakları tekstil sanatını oluşturan temeller arasında saymak mümkündür. Tekstil sanatında teknik ve malzeme özelliklerinin, sanatçıların deneysel arayışlarıyla beraber estetik değerlere ulaşıldığı gözlemlenmektedir.

Günümüzde tekstil sanatının; güncel sanat hareketlerine, toplumsal olaylara, kültürel farklılıklara, iletişim ve etkileşimin varlığı ile yeni fikirlere ve yaratıcılığa açık bir alan haline geldiğini görmek mümkündür.

KAYNAKLAR

Akbostancı, İ., 21. Yüzyıl Lif Sanatında Teknoloji Etkisi. Odessa 1. Uluslararası Sanat Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul: Kemerburgaz Matbaası, 2012.

Alpan D.,"Tekstilde Sanat Objeleri", 3. Ulusal Tekstil Sempozyumu, Bursa,1986.

Alyanak, Ş., "Bauhaus Dokuyor" Bauhaus®un Tekstil Atölyeleri. Arredamanto Mimarlık, Sayı 108, 114-119, 1998.

Atalayer F., Görsel Sanatlarda Estetik İletişim, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994.

Atalayer, G., Dünden Bugüne Anadolu'da Kumaş Dokuma Sanatı, Türk Kültüründe Sanat ve Mimari, S.41-72, İstanbul,1993.

Atalayer, G., Usluca, Ö., Özdemir Uysal, B. Ve Amanjani, S. (2015) " Paylaşımlı Bir Üretim Eylemi ile Sanatsal Bir Yaratıcılık Projesi – Dokumaca", International Textiles and Costume Congress, İstanbul, Kasım 2015, s.186-193.

Maya, D., Suzy Hug Levy ile rüzgarda bir yaprak misali, http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-86327-suzy_hug_levy_ile__ruzgrda_bir_yaprak__misali__.html, 2013

Droste, M., Bauhaus Archive Berlin (Ed.). Gunta Stölzl Weberei am Bauhaus und auseigener Werkstatt içinde (s.9-25). Berlin: Bauhaus Archive Berlin, 1987.

Edmonds, J., Three-Dimensional Embroidery (2. baskı) Londra, Anova Books Company Ltd, 2009.

Gürsu, B., Kemal Can ile çevrede lif sanatı üzerine. Art and Life, 19. 40-43, 2006.

Kort, Carol ve Sonneborn, Liz., A to Z of American Women in the Visual Arts.USA. Infobase Publishing, 2014.

Reichardt, J., Magdalena Abakanowicz, Museum of Contemporary Art, Chicago: Abbeville Press, Publisher, New York, 1982.

Özay, S., Dünden Bugüne Dokuma Resim Sanatı. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 5-27-42-43-47-48-163-178., 2001.

Özay, S., Fiberart'ta İlginç İşler. Art Dekor, 94. 96-102, 2001.

Özay, S., Milenyumda Lif Sanatı. Art Dekor,82. 104-110, 2000.

Ullrich, P., Material Difference: Soft Sculpture and Wall Works. Western Springs: Friends of Fiber Art International, 2007.

Uğurlu, A., Avrupa birliği ve tekstil sanatında yeni kuruluş: Artemision. Sanat Çevresi 258-286, 68-69,2002.

Weltge, S. W., Bauhaus Textiles Women Artist and the Weaving Workshop. London: Thames and Hudson, 1993.

Turney J., The Culture of Knitting, 1.Edition, Oxford, Berg Publishers, 2009.

Görsel Kaynaklar

Resim.1 http://www.vam.ac.uk/content/articles/c/cosimo-de-medici-renaissance-patron/ (18.02.2019)

Resim2. https://www.guntastolzl.org/Works/Bauhaus-Dessau-1925-1931/Wall-Hangings/i-4h4SxCp (18.02.2019)

Resim.3 https://albersfoundation.org/art/anni-albers/weavings/#slide8 (18.02.2019)

Resim.4 https://collection.cooperhewitt.org/objects/18643315/ (18.02.2019)

Resim.5 http://www.abakanowicz.art.pl/abakans/AbakanyChicago.php.html(18.02.2019)

Resim.6 http://lenoretawney.org/work/four-petaled-flower/(19.02.2019)

Resim.7 http://www.suhandanozay.com/fiber-art/tapestry/(19.02.2019)

Resim.8 http://www.belkisbalpinar.com/gallery.asp (19.02.2019)

Resim.9 Marmara Üniversitesi Öğretim Elemanları Sergisi Katalogu, 2005:206

Resim.10 https://www.haber3.com/guncel/profesorden-goz-kamastiran-hali-sergisi-haberi-1064653 (19.02.2019)

Resim:11 Özay, S. (2001). Dünden bugüne dokuma resim sanatı. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 168

Resim.12 I. Uluslararası Antalya Moda ve Tekstil Tasarım Bienali Sergi Katalogu, 2013:65

Resim.13 https://www.zilbermangallery.com/firat-neziroglu-a73-tr.htm# (20.02.2019)

Resim.14 http://sevimarslan.com/default-tr.html (20.02.2019)

Resim.15 Sanatçı arşivinden

Resim. 16 https://judys-journal.blogspot.com/2016/12/judith-and-sheila-and-bundles-oh-my.html (20.02.2019)

Resim.17 http://www.michaelrosenfeldart.com/artists/claire-zeisler-1903-1991 (20.02.2019)

DOI: 10.7816/idil-08-54-18

Resim.18 https://cs.nga.gov.au/Detail.cfm?IRN=49353 (20.02.2019)

Resim.19 https://www.saatchigallery.com/aipe/robert_morris.htm (20.02.2019

Resim.20 https://textilestudygroup.co.uk/members/janet-edmonds/ (21.02.2019)

Resim. 21 http://www.suzyhuglevy.com/sergiler/ruzgarda-bir-yaprak (21.02.2019)

Resim. 22 https://www.textile-forum-blog.org/2018/01/suhandan-oezay-demirkan-fiber-language-art-shoes-textiles/ (21.02.2019)

Resim. 23 http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=4290 (21.02.2019)

Resim 24 http://www.gercekizmir.com/haber/Bir-fincan-kahvenin-40-yillik-hatiri-Izmir-den-Cin-e-uzandi/50366 (21.02.2019)

Resim 25 sanatçı arşivinden

Resim 26 sanatçı arşivinden

Resim 27 sanatçı arşivinden

Resim 28 sanatçı arşivinden

Resim 29 http://www.denizsagdic.com/project.html (21.02.2019)